

“KENT” MEDENÎ DEĞİL MODERN BARBARDIR

Ahmet Doğan İlber

Modern kapitalizmin ürünü olan “kent”in “şehir”le muhteva ve sûret bakımından hiçbir benzerliği yok. Doğu Türkçesinde kasaba, kale, hisar ve köy mânasına gelen “kent” Cumhuriyet inkılâpçılarının İslâm medeniyetinden uzaklaşmak için Soğdca’dan intihal ettiği bir kelimedir.

Medine ruhunu kaybedişiyle şehrin yerini, menşei eski Yunan ve Avrupa’ya uzanan “site” den mülhem modern-seküler “kent” aldı. Bundandır ki Batı’nın modern kapitalist anlayışından sâdır olan ve şeddadî binalarıyla göz kamaştıran “kent” Medine, yâni medeniyet mânasında şehir değil.

Şehir Müslümanca’dır, Kent Batılı ve Süküler

Şehrin cediti Medîne, kentin cediti “metropol”, yâni tanrısız sitelerdir. Şehir Müslümanca’dır, kent Batılı ve sekülerdir. Aydınlik şehir mânasına gelen Medine-i münevvere ölçüsünü taşıyan şehrin kimliği, mâzisi, ruhu ve dili vardır, mensuplarıyla harfsiz konuşur. Varlığını, kendini inşa eden milletin kimliği ve medeniyetiyle kazanır ve o milletin şahsiyetini yansıtır. “Mekke-i mükerreme”, “Medîne-i münevvere”, “Belde-i tayyibe”, “Şâm-ı Şerîf”, “Âsitâne” yâni İstanbul gibi şehirler, onu inşa edenlerin ruh ve şahsiyetlerinin birer parçasıdır.

Modern zihniyetin imalâtı olan kentin şahsiyet ve kimliği yok. Mâzısız, köksüz modern kapitalist hayatın mekânıdır. Barbar ve bencil, merhametsiz ve geleneksiz... İçinde yaşayan insana yabancısıdır, müşteri gibi bakar, sahiplenmez. Bu sebeptendir ki ecnebi bir şair, kenti “hastâne, hapishâne, umumhâne, âraf ve cehennem” kelimeleriyle târif ediyor.

Şehrî kimliği ve şehri asıl mânasıyla idrak edemeyen içimizdeki modernler, modern muhafazakârlar “plaza” diyerek övündükleri şeddadî binalarla çevrili “kent”in putperest Ad kavmi hükümdarı Şeddad’ın, inananların “tanrı” sından kendisinin üstün olduğunu göstermek için yaptırdığı yüksek binaların taklidi olduğundan bihaberdir.

Şehir Erdemli ve Âsûde, Kent Câhil ve Şeddadî

Şehir erdemli ve âsûde, kent câhil ve şeddadîdir... Fakat bu zavallı idrak zümresi, Medine, yâni medeniyet mânasına gelen şehre ihânet ettiğinin şuurunda değil. Medeniyetine câhil olanların şehre ihâneti bununla kalmaz; “kent”leştirdikleri şehirleri kaplayan yüksek binalara “gökdelen” diyerek, mecazen ulvî mâna taşıyan “semâvât”, yâni “gök kapılarına” na, âyette (Fussilet sûresi /15) itham edildikleri gibi “Bizden daha kuvvetli kim var?” dercesine meydan okuyorlar.

Üstad Necip Fâzıl yıllar önce yaşamış, ruhunu sıkı ve yolunu tıkayan gökdelenlerle çevrili kentin acısını. “Çile” kitabında yer alan “Şehrin Kalbi” şiirinde şehrin kalbini delegecek iğne, yâni yozlaşmayı düzeltecek irade yok mu diye soruyor:

“Nur yolunu tıkıyor yüz bir katlı gökdelen
Bir küçük iğne yok mu, şehrin kalbini delen?”

Kıyamet alâmeti gökdelenlerin kıyamet gibi çoğaldığı kentlerde bugün yaşasaydı üstad, “Nur Şehri” şiirindeki

“Şehirlerde tabanım değil, yüreğim yarık
Nur şehrine gidelim, yürü, çilekeş çarık”

mısralarını daha bir haykırışla söylerdi.

Üstadın bu mısralarda kastettiği kenttir, fakat İslâmlaşmış Türkçe hassasiyetinden dolayı şehir kelimesini kullanmış.

“Kent Bir Tabuttur, Çivisi İnsan”

Modern tâgutînin sembolü olan kentin ruhumuza yabancılığına isyan eden Sezai Karakoç kenti tabuta benzetir:

*“Taha yürüdü yarasaların üstüne
Biliyordu kentten kendine bir fayda yoktu
Kent savaştı değil belki bir savaştı
Göğsünü aç bu gül habercisi bu doğuluya
Gözle görünmez doğulu sabah rüzgârına
Sonra git kentin kır batı kapılarını
Kış kepenklerini parçala
Kent bir tabuttur artık, çivisi insan
Kulağında ne bir aşk, ne de bir kürek sesi
Bir meydan uğultusu, barbar bir inşaat sesi
Bir kere kente girdin” (Taha’nın Kitabı/Gül Muştusu Şiirler-IV)*

Bu mısralarda dile getirildiği gibi kent bir baştan bir başa “barbar bir inşaat sesi” olmaya doludizgin gidiyor. Gülü yok, bülbülü yok. Aşksız, sevgisiz, irfânı olmayan modern bir cehennem...

Şair Erdem Bayazıt’ın “Karanlık Duvarlar” şiirinde kent insan ruhuna duvar çeken “mahpus” laştırıcı bir mekândır.

*“Duvarlar çıkıyor önüme şehrin mahpus yüzlü duvarları
Nereye gitsem hep apartmanlar çıkıyor önüme
Alıp başımı duvarlara çarpıyor bu yollar...” (Şiirler / Sebep Ey, Risaleler)*

Şairin, şiirinde sıkça ifade ettiği şehrin Medine mânasında şehir olmadığını, kastının modern zihniyetin ürünü olan “kent” olduğunu belirtelim.

Şehir bilgisi Turgut Cansever’in, “İslâm’da Şehir ve Mimari” kitabında “İslâmî davranış tercihleri” olarak saydığı âsûdelik, sükûnet, dindarlık, dürüstlük, istiğrak, mahcubiyet, nezaket, zarafet, yumuşaklık, rıza, sadelik, sâkin ifade, hürmet, şükür, takva, tevazu, tevekkül, vakar gibi meziyetleri barbar ve seküler kentte bulmak mümkün mü?

Ahlâkın, sanatın ve dinî düşüncenin yer aldığı şehir inşasının amel-i sâlih bakımından insanın en mühim vazifelerinden biri olduğunu söyleyen Cansever’in târif ettiği Müslüman şehrin hangi vasıfları var kentte?

Yahya Kemâl Beyatlı, “Kendi Gök Kubbemiz” kitabında

*“Gelmeğün ikinci bir hayata
Bir gün dönüş olsa âhiretten
Her ruh açılıp da kâinata
Keyfince semâda tutsa mesken
Tâlih bana dönse, zaikâne
Bir yıldızı verse malikâne
Bigâne kalır o iltifata
İstanbul’a dönmek isterim ben”*

dediği “Aziz İstanbul” un ve “Hayâl “şehir” Üsküdar’ın şehir kimliğinden çıkmış, şahsiyeti bellisiz barbar kente dönüştüğünü görse ne yapardı? Şehre ağıtlar ve mersiyeler yazarlardı.

Hülâsa, şehrinin arayan insanlığın gelecekteki savaşlarından biri de soğuk yüzlü barbar kentlerle olacak.